[२०२४] ९ एससीआर ४१४ : २०२४ आयएनएससी ६८५

मेसर्स सीताराम एंटरप्रायझेस

वि.

पृथ्वीराज वर्दीचंद जैन

(विशेष अनुमती याचिका (दिवाणी) क्रमांक १२०८१ -१२०८२ ऑफ २०२३)

मधील

(अवमान याचिका (दिवाणी) क्रमांक १९६-१९७ ऑफ २०२४)

०९ सप्टेंबर २०२४

[जे.के. माहेश्वरी आणि राजेश बिंदल, न्या.]

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

प्रतिवादी-भाडेकरू (अवमानकर्ता) यांच्याविरोधात बेदखलीचा आदेश देण्यात आला. त्यांनी दाखल केलेली एसएलपी सुप्रीम कोर्टाने डीटीडीच्या आदेशाद्वारे फेटाळून लावली. ०६.०६.२०२३ आणि हमीपत्र/ प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्याच्या अधीन राहून खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी त्यांना ०६.०३.२०२४ रोजी संपणारी नऊ महिन्यांची मुदत देण्यात आली होती. हमीपत्र/ प्रतिज्ञापत्र उशीरा दाखल करण्यात आले आणि

अवमानकर्त्याने पुनर्विचार याचिका आणि मुदतवाढ मागणारे अर्ज दाखल करणे सुरूच ठेवले जे फेटाळण्यात आले. वैयक्तिक उपस्थितीसाठी किंवा जामीनपात्र/अजामीनपात्र वॉरंटच्या सेवेबाबत विशिष्ट निर्देश देऊनही ते जाणीवपूर्वक न्यायालयात हजर झाले नाहीत. नव्याने अजामीनपात्र वॉरंट जारी, अवमानकर्त्याला न्यायालयात हजर करण्यात आले. या आदेशाचे पालन करून घरमालकाला खटल्याच्या जागेचा ताबा देण्यात आलेला नाही. ०६.०६.२०२३. अवमानकर्त्याने जाणूनबुजून आणि जाणूनबुजून या न्यायालयाच्या दिनांक ०६.०६.२०२३ च्या आदेशाचे पालन केले नाही का आणि त्यामुळे न्यायालयाचा अवमान केल्याबद्दल दोषी आहे का?

हेडनोट्स

न्यायालयाचा अवमान – खटल्याच्या जागेचा रिक्त ताबा घरमालकाला देण्याच्या या न्यायालयाच्या दिनांक ०६.०६.२०२३ **च्या निर्देशांचे जाणीवपूर्वक आणि जाणीवपूर्वक पालन न केल्याबद्दल अवमानकर्ता:**

हो - अवमानकारक आपल्या वर्तनाचे स्पष्टीकरण देण्यास असमर्थ होते - त्यांनी खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी एक महिन्याची मुदत मागितली - एसएलपी, पुनर्विचार याचिका आणि खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी मुदतवाढ देण्याची विनंती फेटाळल्यानंतर म्हटले की प्रार्थना अवाजवी आहे आणि या न्यायालयाने जारी

केलेल्या निर्देशांचे पालन न करण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न केला आहे ज्यास त्याने नंतरच्या टप्प्यात प्रतिज्ञापत्र सादर केले - अवमानकर्त्याने जाणीवपूर्वक आणि जाणूनबुजून त्याचे पालन केले नाही दिनांक ०६.०६.२०२३ च्या या न्यायालयाच्या आदेशाचे उल्लंघन केले आणि अशा प्रकारे या न्यायालयाच्या निर्देशांचे पालन न केल्याबद्दल दोषी - तथापि, अवमानकर्ता वृद्ध व्यक्ती असल्याने न्यायाच्या हितासाठी खटल्याच्या जागेचा रिक्त आणि शांततापूर्ण ताबा घरमालकाकडे सोपविण्यासाठी एक आठवड्याची मुदत देण्यात आली, अन्यथा त्याच्याकडून बळजबरीने ताबा घेऊन ०६.०६.२०२३ च्या आदेशाचे पालन केले जावे - पुढील निर्देश जारी करण्यात आले. [पारस १३-१५, १७]

भारतीय राज्यघटना – अनुच्छेद १२९ – अवमान अधिकार :

न्यायालयाच्या आदेशाचा अवमान केल्याबद्दल शिक्षा करण्याचा अधिकार न्यायव्यवस्थेचे अधिकार आणि कार्यक्षमतेचे रक्षण करण्यासाठी महत्वाचा आहे - न्यायालयीन कामकाजाचे पावित्र्य राखण्यासाठी अवमान अधिकार अविभाज्य आहेत- अवमानाबद्दल शिक्षा करण्याचा या न्यायालयाचा अधिकार हा त्याच्या अधिकाराचा एक आधारस्तंभ आहे, न्याय प्रशासनाचा अविभाज्य भाग आहे आणि स्वतःची प्रतिष्ठा राखण्याचा अविभाज्य भाग आहे - कायद्याचे राज्य अबाधित ठेवण्यासाठी आणि

कृतीकडे लक्ष देऊन योग्य अनुपालन सुनिश्चित करण्यासाठी हा अधिकार आवश्यक आहे जे त्याच्या अधिकाराला कमकुवत करतात, त्याच्या कामकाजात अडथळा आणतात किंवा न्यायव्यवस्थेवरील लोकांचा विश्वास आणि विश्वास कमी करतात. [परिच्छेद २]

कृत्यांची यादी[संपादन]

न्यायालयाचा अवमान कायदा, १९७१; भारतीय राज्यघटना[संपादन]

कीवर्डची यादी

भारतीय राज्यघटनेचे कलम १२९; न्यायालयाचा अवमान; अवमान शक्ती; बेदखली; घरमालक; कूळ; अवमानकारक; न्यायालयाच्या निर्देशांचे जाणीवपूर्वक, जाणीवपूर्वक पालन न करणे; जाणूनबुजून अवज्ञा; तिरस्कारपूर्ण वर्तन; हमीपत्र / प्रतिज्ञापत्र वैयक्तिक उपस्थिती; जामीनपात्र/अजामीनपात्र वॉरंट.

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

अंतर्निहित अधिकारक्षेत्र: विशेष अनुमती याचिका (दिवाणी) क्रमांक १२०८१-१२०८२/२०२३ मधील अवमान याचिका (दिवाणी) क्रमांक १९६-१९७ ऑफ २०२४.

२०२३ च्या एसएलपी (सी) क्रमांक १२०८१-१२०८२ मध्ये सर्वोच्च न्यायालय, दिल्लीच्या ०६.०६.२०२३ च्या निर्णय आणि आदेशावरून.

सह

विशेष अनुमती याचिका (दिवाणी) क्रमांक १२०८३-१२०८४ ऑफ २०२३ मधील २०२४ ची अवमान याचिका (दिवाणी) क्रमांक १९८-१९९/२०२४

पक्षांची उपस्थिती

अनिरुद्ध जोशी, वरिष्ठ अॅड., राजीव महेश्वरानंद रॉय, याचिकाकर्त्यांचे अॅड.

नित्यानंद सिंह, आशुतोष कुमार मिश्रा, राधिका गोयल, वीव्ही मनोहरम, जुही, सौरभ उपाध्याय, प्रकाश कुमार सिंह, अॅड. चार प्रतिवादी.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

हुकूम

न्यायालयाच्या ***आदेशाकडे दुर्लक्ष करणे धाडसाचे वाटू शकते, परंतु त्याच्या परिणामांची सावली दीर्घ आणि थंड असते.***

1 न्यायालयाचा अवमान हा एक गंभीर कायदेशीर उल्लंघन आहे जो न्यायाच्या आत्म्यावर आणि कायदेशीर कारवाईच्या पावित्र्यावर आघात करतो. हे केवळ न्यायालयाच्या

अधिकाराची अवहेलना करण्यापलीकडे जाते, परंतु कायद्याच्या राज्याला आधार देणाऱ्या तत्त्वांना एक गहन आव्हान देखील दर्शवते. त्याच्या मुळाशी न्यायालयीन प्रक्रियेचा आदर आणि पालन यांचा तीव्र निषेध आहे, ज्यामुळे न्यायव्यवस्थेच्या अखंडतेला धोका निर्माण झाला आहे. जेव्हा एखादा पक्ष अवमान करतो, तेव्हा तो न्यायालयाच्या आदेशाचे पालन करण्यास नकार देण्यापेक्षा बरेच काही करतो. न्यायालयीन निर्देशांचे पालन करण्यात अपयशी ठरल्याने, अवमानकर्ता केवळ विशिष्ट आदेशाचा अनादरच करत नाही, तर कायद्याचे राज्य टिकवून ठेवण्याच्या न्यायालयाच्या क्षमतेवर थेट प्रश्नचिन्ह उपस्थित करतो. यामुळे न्यायव्यवस्थेवरील जनतेचा विश्वास कमी होतो आणि निःपक्षपातीपणे आणि प्रभावीपणे न्याय देण्याची त्यांची क्षमता कमी होते. त्यामुळे न्यायव्यवस्थेचे अधिकार आणि कार्यक्षमता जपण्यासाठी न्यायालयाच्या आदेशाचा अवमान केल्याबद्दल शिक्षा करण्याचा अधिकार महत्त्वाचा आहे. अवमानकारक वर्तनाकडे लक्ष देऊन आणि शिक्षा देऊन, कायदेशीर व्यवस्था स्वतःची वैधता मजबूत करते आणि न्यायालयीन आदेश आणि कार्यवाही गांभीर्याने घेतली जाते याची खात्री करते. हा प्रतिबंधात्मक प्रभाव कायद्याचे राज्य राखण्यास मदत करतो आणि न्यायालयीन प्रक्रियेवरील जनतेचा विश्वास दृढ करतो, हे सुनिश्चित करते की न्यायालये अनावश्यक हस्तक्षेप किंवा अनादर न करता प्रभावीपणे कार्य करू शकतात.

2 न्यायालयीन कामकाजाचे पावित्र्य राखण्यासाठी अवमान अधिकार अविभाज्य आहेत. अवमान हाताळण्याची क्षमता हे सुनिश्चित करते की न्यायालयाच्या अधिकाराचा आदर केला जातो आणि जाणूनबुजून अवज्ञा केल्यामुळे न्याय प्रशासनात अडथळा येणार नाही. या संदर्भात, अवमानाबद्दल शिक्षा करण्याचा या न्यायालयाचा अधिकार हा त्याच्या अधिकाराचा एक आधारस्तंभ आहे, न्याय प्रशासन आणि देखभालीचा अविभाज्य भाग आहे

स्वत:च्या प्रतिष्ठेची. भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद १२९ मध्ये नमूद केलेले हे अधिकार कायद्याचे राज्य अबाधित ठेवण्यासाठी आणि कायद्याचे अधिकार कमी करणारे, कामकाजात अडथळा आणणारे किंवा न्यायव्यवस्थेवरील जनतेचा विश्वास आणि विश्वास कमी करणार् या कृतींकडे लक्ष देऊन योग्य अनुपालन सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक आहे.

3 आदेशांच्या पालनात काही उशीर झाल्यास, ते जाणूनबुजून आणि जाणीवपूर्वक केल्याशिवाय, न्यायालयीन अधिकाराच्या अंतःकरणावर आघात करणार् या अवमानकर्त्याच्या वर्तनाला सामोरे जाण्याबाबत न्यायालये सामान्यत: सौम्य भूमिका घेतात. निःसंशयपणे, कायदेशीर शिष्टाचाराच्या या भयानक उल्लंघनामुळे या न्यायालयाने दिलेल्या आदेशांचे पावित्र्य धोक्यात आले आहे आणि म्हणूनच आम्ही भाडेकरू/ भाडेकरूच्या आदेशाचे पालन न करण्याच्या जाणीवपूर्वक आणि जाणीवपूर्वक केलेल्या कृत्याची आणि निर्देशानुसार त्याने सादर केलेल्या प्रतिज्ञापत्राची तपासणी करण्यास बांधील आहोत.

4 सध्याच्या याचिकाकर्त्या/घरमालकाने (अवमान याचिकेत)[1]मुंबई (वांद्रे शाखा) येथील लघु कारण न्यायालयात दावा दाखल करून याचिकाकर्त्याच्या/घरमालकाच्या मालकीच्या मालमत्तांचे दुकान क्रमांक ३ व खोली क्रमांक ४ म्हणजे म्युनिसिपल हाऊस क्रमांक ४२७, ४३० व ४३१ सी.टी.एस.क्र.३८ मधून प्रतिवादी/भाडेकरू (अवमानकर्ता) यांना बेदखल करण्याची मागणी केली. बोरिवली (पूर्व), मुंबई येथील ९ कस्तुरबा रोड, बोरिवली (पूर्व), मुंबई येथील कॉर्नर ऑफ कॉर्नर येथे वसलेल्या कान्हारी गावातील ३८/१ ते १३ व टी.पी.एस.प्लॉट क्र.२३ (भाग) – ४०००६६ आवश्यक कारणास्तव तसेच प्रतिवादी/भाडेकरूविरुद्ध भाडे व थकबाकी न भरल्यामुळे.

४.१ २१.०८.२०१५ च्या निर्णयाद्वारे कनिष्ठ न्यायालयाने या खटल्यांचा निकाल दिला. त्याविरोधात संतप्त झालेल्या प्रतिवादी/ भाडेकरूने[2] मुंबईतील वांद्रे येथील लघु कारणे न्यायालयाच्या अपिलीय खंडपीठापुढे अपील करण्यास प्राधान्य दिले. ती २५.०८.२०२२ च्या निर्णयाद्वारे फेटाळण्यात आली.

४.२ असमाधानी असल्याने प्रतिवादी/भाडेकरूने दिवाणी सुधारणा दाखल करून अपीलीय न्यायालयाच्या निर्णयाला व आदेशाला उच्च न्यायालयात आव्हान दिले[३],[४] जे दिनांक १२.१०.२०२२ च्या आदेशाद्वारे फेटाळण्यात आले. प्रतिवादी/भाडेकरूचा हेतू

---

1१ आर.ए.ई. आणि आर. खटला क्र.४३/१३७ व २००३ चा १११/३००

2२ 2015 चे अपील क्रमांक 39 व 40

खटला लांबविण्याचा होता, असे दिसते, त्याने पुनर्विचार याचिका दाखल केल्या,[3]ज्या उच्च न्यायालयाने ०७.१२.२०२२ च्या आदेशाद्वारे फेटाळून लावल्या.

४.३ खटला एवढ्यावरच संपणार नसल्याने प्रतिवादी/भाडेकरूने विशेष अनुमती याचिका दाखल करून उच्च न्यायालयाने दिलेल्या उपरोक्त सामायिक आदेशाला आव्हान दिले[४].

४.४ ०६०६२०२३ रोजी हे प्रकरण या न्यायालयासमोर सूचीबद्ध करण्यात आले तेव्हा याचिकाकर्ते / घरमालक कॅव्हेटवर हजर झाले. प्रतिवादी/भाडेकरूयांच्या वकिलांचे म्हणणे ऐकून घेतल्यानंतर या न्यायालयाला विशेष अनुमती याचिकांमध्ये कोणतेही तथ्य आढळले नाही आणि त्यानुसार ती फेटाळण्यात आली आणि भाडेकरूने या न्यायालयात प्रतिज्ञापत्र आणि प्रतिज्ञापत्र दाखल करण्याच्या अधीन राहून जागा रिकामी करण्यासाठी नऊ (९) महिन्यांची मुदत देण्यात आली. सदर जागेची सुट्टी मिळेपर्यंत, प्रतिवादी / भाडेकरू मासिक भाड्याइतके वापर आणि व्यवसायासाठी शुल्क देण्यास जबाबदार होते. या आदेशात विशेषत: नमूद करण्यात आले आहे की, हमीभंगकेल्याने अवमान कारवाई होऊ शकते.

---

3३ 2022 ची पुनर्विचार याचिका क्रमांक 9 आणि 10

४.५ प्रतिवादी/भाडेकरू या न्यायालयाने ०६.०६.२०२३ रोजी दिलेल्या आदेशात नमूद केल्याप्रमाणे प्रतिज्ञापत्र सादर करण्यात अपयशी ठरले आणि पुनर्विचार याचिका दाखल[4] केल्या ज्या या न्यायालयाने ०७.०२.२०२४ रोजी फेटाळून लावल्या.

४.६ त्यामुळे त्यांनी जागा रिकामी करण्यासाठी मुदतवाढ मिळावी यासाठी अर्ज दाखल केले होते आणि त्यावेळीच त्यांनी २२.०२.२०२४ रोजीचे हमीपत्र/ प्रतिज्ञापत्र सादर केले होते. ते अर्ज २०२४ चे एमए क्रमांक ४०५-४०६ आणि २०२४ चे एमए क्रमांक ४०७-४०८ म्हणून नोंदणीकृत होते आणि ०४.०३.२०२४ रोजी फेटाळण्यात आले. या न्यायालयाने विनंती केल्याप्रमाणे मुदतवाढ दिली नाही आणि या न्यायालयाने दिलेली नऊ महिन्यांची मुदत ०६.०३.२०२४ रोजी संपणार होती.

5 या परिस्थितीत याचिकाकर्ते-घरमालकाने[५] प्रतिवादी/भाडेकरूयांना नोटीस बजावून ०६.०३.२०२४ रोजी सकाळी ११.०० वाजेपर्यंत खटल्याच्या जागेचा प्रत्यक्ष ताबा देऊन तो रिकामा करण्याचे आवाहन केले. तरीही वादग्रस्त जागेचा ताबा देण्यात आला नाही, त्यामुळे सध्याच्या अवमान याचिका दाखल करण्यात आल्या.

6 दिनांक २६.०४.२०२४ रोजी नोटीस बजावून ०९.०७.२०२४ रोजी नोटीस बजावल्यानंतर कथित अवमानकर्ता न्यायालयात हजर राहण्याचे निर्देश देण्यात आले होते. ठरलेल्या

---

4४ 2023 च्या आर.पी.डायरी क्रमांक 26984 मधून उद्भवलेल्या पुनर्विचार याचिका

तारखेला त्यांच्यावतीने वकील चंद्रप्रकाश मिश्रा हजर झाले, पण ते स्वत: हजर झाले नाहीत, मात्र कार्यालयीन अहवालानुसार प्रतिवादी/भाडेकरूयांची सेवा पूर्ण झालेली नाही. प्रतिवादी रुग्णालयात दाखल असल्याचे कारण देत प्रतिप्रतिज्ञापत्र दाखल करण्यासाठी दोन आठवड्यांची मुदत मागितली. विनंतीनुसार पुढील सुनावणीच्या दिवशी अवमानकर्त्याला न्यायालयात हजर राहण्याचे निर्देश देऊन २९.०७.२०२४ पर्यंत मुदत देण्यात आली.

7 दिनांक २७.०७.२०२४ च्या कार्यालयीन अहवालात असे सूचित केले आहे की ज्या वकिलाने ०९.०७.२०२४ रोजी प्रतिवादीच्या वतीने हजर राहिले होते त्यांनी वकीलनामा किंवा प्रतिप्रतिज्ञापत्र दाखल केले नव्हते, म्हणून अवमानकर्त्याच्या प्रत्यक्ष उपस्थितीचे निर्देश देताना, २९.०७.२०२४ च्या कार्यवाहीत सर्व तथ्ये तपशीलवार लक्षात आली. पुन्हा अवमानकर्त्याने ना प्रतिप्रतिज्ञापत्र दाखल केले, ना आदर दाखवला आणि या न्यायालयाच्या आदेशांचे पालन केले. या तारखेला नवीन वकील प्रकाशकुमार सिंह यांनी त्यांच्यावतीने हजर राहून क्युरेटिव्ह पिटीशन दाखल करण्यात आल्या आहेत, ज्या प्रलंबित आहेत आणि अवमानकर्ता रुग्णालयात दाखल आहे, असे सांगितले होते. त्यांनी वेळ मागितला.

8 वरील सर्व वस्तुस्थिती आणि त्याचे वर्तन लक्षात घेता, प्रतिवादी जाणीवपूर्वक आणि जाणूनबुजून आदेशांचे उल्लंघन करीत आहे याची या न्यायालयाला प्रथमदर्शनी खात्री पटली आणि यापूर्वी विशिष्ट निर्देश देऊनही ते वैयक्तिकरित्या हजर झाले नाहीत. त्यामुळे पुढील

तारखेला म्हणजेच १२.०८.२०२४ रोजी हजर राहण्यासाठी जामीनपात्र वॉरंट जारी करण्यात आले.

9 १२.०८.२०२४ च्या कार्यवाहीनुसार, हे स्पष्ट आहे की जामीनपात्र वॉरंट बजावल्यानंतरही, प्रतिवादी / अवमानकर्ता आपल्या अनुपस्थितीचे कारण स्पष्टपणे सांगून वैयक्तिक उपस्थितीपासून सूट मिळविण्यासाठी कोणताही अर्ज दाखल केला नाही. त्याची उपस्थिती सुनिश्चित करण्यासाठी आणि खटल्याचा परिसर रिकामा करण्याच्या आदेशांचे पालन केल्याबद्दल या न्यायालयाला अजामीनपात्र अटक वॉरंट जारी करण्यास भाग पाडले गेले आणि ०२.०९.२०२४ रोजी या प्रकरणाची सुनावणी निश्चित करण्यात आली. कार्यालयाच्या अहवालानुसार, दुकानात उपस्थित असलेल्या आरोपीचा मुलगा आणि घरी पत्नीने पोलिस अधिकाऱ्यांना सांगितले की, प्रतिवादी/अवमानकर्ता या प्रकरणात दिल्लीला गेला आहे, या कारणास्तव त्यांच्या पत्त्यावर अजामीनपात्र वॉरंट जारी केले जाऊ शकले नाही.

10 याव्यतिरिक्त प्रतिवादी/अवमानकर्त्याच्या वर्तनाचे अनावरण त्याचे पूर्वीचे वकील श्री प्रकाश कुमार सिंह यांनी ०२.०९.२०२४ रोजी न्यायालयात उपस्थित केले होते, ज्यांनी सांगितले की त्यांना अवमानकर्त्याकडून त्यांच्यावतीने हजर न राहण्याचा संदेश प्राप्त झाला आहे आणि त्यांनी सांगितल्याप्रमाणे ते आदेशात नोंदवले गेले आहे. दिनांक ०२.०९.२०२४ रोजीचा

आदेश त्याचे वर्तन दर्शविण्यासाठी समर्पक आहे, म्हणून तयार संदर्भासाठी खाली दिलेला आहे:

५. प्रतिवादी-अवमानकर्त्याच्या वतीने बाजू मांडणारे अॅडव्होकेट ऑन रेकॉर्डश्री प्रकाश कुमार सिंह यांनी म्हटले आहे की, त्यांना मोबाईल नंबर ९८९१२२३६८१ वरून फोन आला आहे ९१४६५५३२५२ मोबाईल नंबर वरून फोन आला आहे आणि संदेश प्राप्त झाले आहेत. त्याच्या माघारीबद्दल आणि पुढील तारखेला हजर न होण्यासंदर्भातील एक संदेश खालीलप्रमाणे पुनरुत्पादित केला आहे: "तो,

श्री प्रकाश सिंह तोमर

पृथ्वीराज वर्धीचंद जैन.

दिनांक : ०१/०९/२०२४

महोदय, मी तुम्हाला आधी कळवले आहे की तुम्ही माझ्या प्रकरणात हजर राहणार नाही, जे २ सप्टेंबर रोजी सूचीबद्ध आहे, म्हणून मी तुम्हाला स्मरणपत्र पाठवत आहे की कृपया माझ्या खटल्यात हजर राहू नका आणि मी माझ्या प्रकरणाचा पाठपुरावा करण्यासाठी नवीन वकील नियुक्त केला आहे. त्यामुळे कृपया याची दखल घ्या.'

6 *या स्कॅन केलेल्या संदेशाची छायाप्रत आणि इतर संबंधित संवाद या फाईलच्या रेकॉर्डवर ठेवण्यात आले आहेत.*

7 *आम्ही विद्वान वकिलांना विनंती करतो की त्यांनी हे संदेश मूळ स्वरूपात त्यांच्या मोबाइल नंबरमध्ये जतन करावेत आणि या न्यायालयाच्या पुढील आदेशापर्यंत ते डिलीट केले जाऊ नयेत.*

8 *या मेसेजच्या पार्श्वभूमीवर अॅडव्होकेट ऑन रेकॉर्ड प्रकाशकुमार सिंह यांनी या प्रकरणात हजर राहण्यापासून मुक्त करण्याची मागणी केली आहे. आम्ही त्याला हजर राहण्यापासून मुक्त करतो, पण सध्या आम्ही या प्रकरणापासून अलिप्त नाही.*

9 *नवे अॅडव्होकेट ऑन रेकॉर्ड आशुतोष कुमार मिश्रा न्यायालयात हजर नाहीत, अशी माहिती सध्या अवमानकर्त्यांची बाजू मांडणारे विद्वान वकील नित्यानंद सिंह यांनी दिली. ते सांगतात की, अवमानकर्त्याचे पुत्र अनिल कुमार यांनी त्यांच्या दिल्ली येथील कार्यालयात जाऊन त्यांची भेट घेतली आहे. त्यांच्या सूचनेनुसार त्यांनी एओआर आशुतोष कुमार मिश्रा यांची नियुक्ती केली असून आता ते प्रतिवादी-अवमानकर्त्याची बाजू मांडत आहेत. अवमानकर्त्याच्या मुलाने म्हटले आहे की, त्याचे वडील अंथरुणाला खिळलेले आहेत आणि न्यायालयात येऊन हजर राहण्याच्या स्थितीत नाहीत. ही सर्व*

वस्तुस्थिती दर्शविणारा व मागील आदेशानुसार हजर राहण्याची तारीख मागणारा एकही अर्ज अवमानकर्त्याच्या वतीने दाखल करण्यात आलेला नाही.

10 *वर नमूद केल्याप्रमाणे वस्तुस्थिती लक्षात घेता अवमानकर्ता व त्याचा मुलगा या दोघांनाही न्यायालयाच्या कामकाजाची माहिती आहे आणि ते बारकाईने पाहत आहेत, हे स्पष्ट होते. अवमानदार दिल्लीत आलेले नाहीत आणि त्यांचे चिरंजीव अनिल यांनी येऊन आमच्यासमोर सांगितल्याप्रमाणे वकील नित्यानंद सिंह यांच्याशी संपर्क साधला, हेही स्पष्ट झाले आहे. त्यामुळे त्यांचा मुलगा राजेश व त्यांची पत्नी मांगीबाई यांनी एएसआयला दिलेली माहिती चुकीची असून अशा चुकीच्या माहितीच्या आधारे संबंधित भागातील पोलिस अधीक्षक/एसीपी यांच्या देखरेखीशिवाय केवळ पोलिस निरीक्षकांनीच अजामीनपात्र अटक वॉरंटची सेवा सर्वोच्च न्यायालयाच्या रजिस्ट्रारकडे परत केली आहे.*

11 वरील बाबी लक्षात घेऊन आणि नोंदवलेल्या कारणांमुळे, प्रतिवादी / अवमानकर्त्याविरुद्ध न्यायालयात प्रत्यक्ष उपस्थिती सुनिश्चित केल्याबद्दल नवीन अजामीनपात्र वॉरंट जारी करण्यात आले, ज्यात स्पष्टपणे नमूद केले गेले होते की वॉरंटची अंमलबजावणी न केल्यास सहाय्यक आयुक्त तसेच परिसरातील पोलिस निरीक्षक उपस्थित राहू शकतात.

12 आज या प्रकरणाची सुनावणी झाली तेव्हा प्रतिवादी/अवमानकर्त्याला मुंबई पोलिस उपनिरीक्षक देविदास सदाशिव पोकळे, तिहार तुरुंगात तैनात असलेले दिल्ली पोलिसांचे

उपनिरीक्षक सुमेर सिंग (डी-५८९६) आणि आकाश यादव (२४२६/डीएपी) हेड कॉन्स्टेबल यांनी ताब्यात घेतले. अवमानकर्ता दिसल्यावर तो ज्येष्ठ नागरिक वाटतो यात शंका नाही, मात्र न्यायालयाची सहानुभूती मिळवण्यासाठी अश्रू ढाळायला सुरुवात केली. त्याला उभं राहण्यास त्रास होत होता, मात्र न्यायालयाने त्याला खुर्ची आणि एक ग्लास पाणी देऊ केलं. या आदेशाचे पालन अद्याप का केले नाही, असे विचारले असता, आपण गरीब व्यक्ती असून मोठ्या कुटुंबाचा आधार आहे, असे सांगून त्यांनी आपल्या वागणुकीबद्दल माफी मागितली आणि नंतर माफी मागितली. त्याच श्वासात ते म्हणाले की, त्यांनी दाखल केलेल्या क्युरेटिव्ह पिटीशनस अजूनही प्रलंबित आहेत आणि त्यावर निर्णय होईपर्यंत वेळ दिला जाऊ शकतो. त्यानंतर त्यांनी आपल्या मोठ्या कुटुंबाला स्थलांतरित करण्यासाठी दुसरी जागा नसल्याची विनंती केली आणि खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी किमान एक महिन्याची मुदत देण्याची विनंती केली. त्यांच्या नवनियुक्त वकिलांनीही याच धर्तीवर संबंधित मालमत्तेचा ताबा देण्यासाठी वेळ द्यावा, असा युक्तिवाद केला.

13 वरील तथ्यांवरून, पुनरावृत्तीच्या किंमतीवर, हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की ०६.०६.२०२३ रोजी विशेष अनुमती याचिका गुणवत्ताहीन असल्याने फेटाळून लावताना, खटल्याच्या मालमत्तेचा शांततापूर्ण ताबा रिकामा करण्यासाठी आणि हस्तांतरित

करण्यासाठी नऊ महिन्यांची मुदत देण्यात आली होती. अवमानकर्त्याने यासंदर्भात प्रतिज्ञापत्र सादर करणे आवश्यक होते, जे त्यांनी सुरुवातीला सादर केले नाही. अवमानकर्त्याने पुनर्विचार याचिका दाखल करणे सुरूच ठेवले, जे ०७.०२.२०२४ रोजी फेटाळण्यात आले. त्यानंतर त्यांनी खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी नऊ महिन्यांची मुदतवाढ मिळावी, यासाठी अर्ज दाखल केले होते. ०४.०३.२०२४ रोजी सदर अर्ज फेटाळल्यानंतर अवमानकर्त्याने ०६.०३.२०२४ पर्यंत किंवा त्यापूर्वी अर्ज करणे आवश्यक असतानाही खटल्याची जागा रिकामी केलेली नाही. अवमान याचिका दाखल करून आणि त्यांच्यावतीने वकिलांनी या प्रकरणी हजर राहूनही घरमालकाला शांततेत ताबा देण्यात आला नाही. या न्यायालयाने ६.६.२०२३ रोजी दिलेल्या निर्देशानुसार शांततापूर्ण ताबा देण्यासाठी त्यांना बोलावण्याचा प्रयत्न केला असता, न्यायालयात वैयक्तिक हजर राहण्यासाठी किमान तीन वेळा विशिष्ट निर्देश देऊनही ते मुद्दाम हजर झाले नाहीत. त्याच्या उपस्थितीसाठी जामीनपात्र वॉरंट बजावल्यावर तो ठरलेल्या तारखेला हजर झाला नाही. अटकेचे अजामीनपात्र वॉरंट जारी केल्यावर त्याने आणि त्याच्या कुटुंबियांनी पोलिस अधिकाऱ्याची दिशाभूल केली, ज्यामुळे वरील अजामीनपात्र वॉरंटची अंमलबजावणी होऊ शकली नाही, असे ०२.०९.२०२४ च्या आदेशात नमूद केले आहे. मात्र, या न्यायालयाने नव्याने अजामीनपात्र वॉरंट जारी करून दुसरा आदेश दिल्यानंतर

त्याला न्यायालयात हजर करण्यात आले. वर नमूद केल्याप्रमाणे अवमानकर्ते आपले वर्तन स्पष्ट करू शकले नाहीत आणि क्युरेटिव्ह पिटीशनचा निर्णय होईपर्यंत जागा रिकामी करण्याची मुदत वाढविण्यात यावी, अशी विनंती केली.

14 क्युरेटिव्ह पिटीशनचा निर्णय चेंबरमध्ये घ्यायचा आहे आणि अवमानकर्त्याच्या अधिकाराचा विषय म्हणून हा मार्ग मान्य नाही, हे लक्षात घेण्याची गरज नाही. त्यानंतर त्यांनी रिकामे होण्यासाठी एक महिन्याची मुदत मागितली सूट परिसर. आमच्या मते, विशेष अनुमती याचिका, पुनर्विचार याचिका आणि खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी मुदतवाढ देण्याची विनंती फेटाळून लावल्यानंतर म्हटले की, ही प्रार्थना पूर्णपणे अवाजवी आहे आणि या न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशांचे पालन न करण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न केला आहे. ०६.०६.२०२३ रोजी विशेष अनुमती याचिका फेटाळल्यानंतर आणि ०६.०३.२०२४ रोजी नऊ महिन्यांची मुदत संपल्यावर या न्यायालयाच्या आदेशाचे पालन करून याचिकाकर्त्या घरमालकाला खटल्याच्या जागेचा ताबा देण्यात आलेला नाही. ताबा देण्याची मुदत संपल्यापासून म्हणजे ६.३.२०२४ रोजी आणखी सहा महिन्यांचा कालावधी उलटून गेला असला, तरी आजतागायत त्याचे पालन होत नसल्याचे सांगण्यात आले.

15 वर सांगितलेली सर्व वस्तुस्थिती आणि उपस्थित परिस्थिती विचारात घेता, आमचे असे मत आहे की हे असे प्रकरण आहे ज्यामध्ये अवमानकर्त्याने या न्यायालयाच्या दिनां ०६.०६.२०२३ च्या आदेशाचे जाणीवपूर्वक आणि जाणीवपूर्वक पालन केले नाही आणि त्याचे उल्लंघन केले. त्यामुळे या न्यायालयाच्या निर्देशांचे पालन न केल्याबद्दल त्याला दोषी ठरवणे आम्हाला बंधनकारक आहे. वर चर्चा केल्याप्रमाणे त्यांनी दिलेल्या स्पष्टीकरणातही आपल्याला काहीही तथ्य आढळत नाही.

16 या न्यायालयाच्या अवमानाच्या गुन्ह्यात अवमानकर्त्याला दोषी ठरवून शिक्षेबाबत कोणताही आदेश देण्यापूर्वी आम्ही त्याला संधी दिली होती. वृद्ध व्यक्ती असल्याने, अनेक आजार असल्याने आणि मोठ्या कुटुंबाला आधार देण्यासाठी त्याला माफी दिली जाऊ शकते आणि खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी त्याला एका आठवड्याची मुदत दिली जाऊ शकते, असे पुन्हा तक्रारदाराचे म्हणणे आहे.

17 वर केलेल्या चर्चेवरून खटल्याची जागा रिकामी करण्यासाठी आणखी वेळ देण्यास आम्ही टाळाटाळ करीत होतो, परंतु न्यायाच्या हितासाठी आम्ही खटल्याच्या जागेचा रिक्त व शांततापूर्ण ताबा याचिकाकर्ते-घरमालकाकडे सुपूर्द करण्यासाठी एका आठवड्याची मुदत देतो, अन्यथा या न्यायालयाने ६.६.२०२३ रोजी दिलेल्या आदेशाचे पालन त्याच्याकडून बळजबरीने ताबा घेऊन केले जाईल, असे आम्ही निर्देश देतो.

18 त्यानुसार आम्ही खालील निर्देशांसह या याचिकांचा निपटारा करतो –

अ एसएलपी (सी) क्रमांक १२०८१-१२०८२/२०२३ (डायरी क्र.४११२४/२०२२) आणि एसएलपी (सी) क्रमांक १२०८३-१२०८४/२०२३ (डायरी क्र.४११२४/२०२३) या संदर्भात या न्यायालयाने दिलेल्या ०६.०६.२०२३ च्या आदेशानुसार प्रतिवादी/अवमानकर्त्याने दोन्ही मालमत्तांचा रिक्त ताबा मेसर्स सीताराम एंटरप्रायझेसला सुपूर्द करावा.

ब त्यात अपयश आल्यास पुढील सात दिवसांच्या आत ६८ व्या न्यायदंडाधिकारी, प्रथम वर्ग, बोरिवली पश्चिम, मुंबई यांनी जारी केलेल्या ताबा वॉरंटवर न्यायालयीन आयुक्तांच्या उपस्थितीत पोलिसांच्या मदतीने मालमत्तेचा ताबा घेण्यात येईल, जो आवारात पडून असलेल्या साहित्याची यादी तयार करेल आणि पावतीविरुद्ध प्रतिवादी/अवमानकर्त्याकडे सुपूर्द करेल. कोर्ट कमिशनरचे शुल्क आणि पोलिस मदतीचा खर्चही प्रतिवादी/अवमानकर्ता उचलेल.

क या संदर्भात योग्य तो आदेश संबंधित कार्यकारी न्यायालय देईल. प्रतिवादी/अवमानकर्त्याकडून ताबा घेतल्यानंतर तो याचिकाकर्त्याला/घरमालकाला सुपूर्द केला जाईल आणि त्याचा अहवाल या न्यायालयाला पाठवला जाईल.

ड आरोपीचे वय व प्रकृतीचा विचार करून त्याला तुरुंगात पाठवण्याऐवजी त्याला न्यायालयाचा उदय होईपर्यंत शिक्षा सुनावली जाते आणि कारवाईत दिलेल्या आदेशानुसार त्याची सुटका केली जाते. अजामीनपात्र वॉरंटची अंमलबजावणी करण्यासाठी आणि अवमान याचिकांमध्ये अवमानकर्त्याला या न्यायालयासमोर हजर करण्यासाठी आणि न्यायालयाच्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी सरकारी तिजोरीने खर्च केलेली रक्कम अवमानकर्त्याने उचलली जाईल आणि त्याच्याविरुद्ध वसूल केली जाईल, असेही निर्देश देण्यात आले आहेत. खर्च झालेल्या रकमेचा तपशील सक्षम अधिकार् याने आजपासून चार आठवड्यांच्या आत अवमानकर्ता आणि अंमलबजावणी न्यायालयाला कळविला जाईल आणि त्यानंतर चार आठवड्यांच्या आत अवमानकर्त्याने जमा करावा.

19 प्रलंबित अर्ज असल्यास त्याचाही निपटारा केला जाईल.

खटल्याचा निकाल : अवमान याचिका निकाली .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या /तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.